

Mr. F.B.M. Olijslager

Portretteren winkeldieven: maatschappelijke verantwoordelijkheid of onrechtmatige daad?

'Deze vrouw heeft hier gestolen'. Het bord met deze tekst en begeleidende foto van een winkeldief in een sigarenzaak in Amsterdam was een tijd geleden landelijk nieuws. De foto was afkomstig van bewakingscamera's in de winkel. De winkeldief betrof een 79-jarige vrouw die lijdt aan de ziekte van Alzheimer. De familie van de vrouw trok aan de bel. De door winkeldiefstallen geteisterde eigenaar van de sigarenzaak stelde dat hij met de rug tegen de muur stond en geen andere uitweg meer zag. De rechter oordeelde anders: rectificatie en vernietiging van de foto's.

Dennis Voet heeft een tabaksspeciaalzaak in Amsterdam. Zijn winkel is voorzien van een camerasysteem. Tegen de achterwand van de winkel was een groot beeldscherm geplaatst waarop de beelden die de verschillende camera's maken worden afgebeeld. Bij de ingang van de winkel hing een bord met de tekst 'dit pand is voorzien van videobewaking'. Op 14 juli 2004 verscheen een 79-jarige vrouw in zijn winkel. Even later verliet zij de winkel met drie tijdschriften in haar hand zonder deze te betalen. De winkelier heeft haar vervolgens buiten de winkel aangehouden en overgedragen aan de politie. Nadat de winkelier de beelden van de bewakingscamera aan de politie had getoond werd de vrouw meegenomen naar het politiebureau. De winkelier deed aangifte van winkeldiefstal. Van de zijde van de politie vernam hij daarna niets meer. Op 23 juli 2004 hing de winkelier een foto van de winkeldievegge in zijn winkel op. De foto was afkomstig van het beeldmateriaal van zijn bewakingscamera. Bij de foto hing de tekst: 'Deze vrouw heeft hier gestolen'.

Aan de wijze waarop de winkelier winkeldiefstallen aanpakte, is veel aandacht besteed door ondermeer de Amsterdamse zender AT5, SBS6, Het Parool en De Telegraaf. Door de ontstane publiciteit verwijderde de winkelier de foto nadat deze ongeveer drie dagen in zijn winkel had gehangen. Ondanks de verwijdering van de foto was een kort geding het gevolg. De winkeldievegge voelde zich gegriefd door het handelen van de winkelier en eiste eerherstel en publiekelijke rectificatie. De winkeldievegge stelde dat de publicatie van de foto een diffamerend en stigmatiserend effect heeft. Door de foto te openbaren, mee te werken aan publicaties in de media, alsmede door de tekst 'deze vrouw heeft hier gestolen' te verbinden aan de foto, was bovendien haar privacy op ernstige wijze geschonden.

Doorkijk

Kern van het kort geding was de vraag of de winkelier onrechtmatig heeft gehandeld jegens de winkeldievegge. Het vonnis van de rechter geeft een goede doorkijk over de belangenafweging die de rechter moet maken als twee partijen lijnrecht tegenover elkaar staan. Een kort geding kan alleen worden ingesteld als een spoedeisend belang een voorlopige voorziening (gebod of verbod) eist. Door de publicaties in de media achtte de rechter een 'voorziening' op korte termijn in het belang van de winkeldievegge. In een kort geding is geen ruimte voor de beoordeling van de juistheid van de beschuldiging van winkeldiefstal of dat er sprake is van smaad, smaadschrift dan wel laster gepleegd door de winkelier. Die vragen zijn voorbehouden aan de strafrechter. In de procedure verklaarde de winkelier dat hij uit noodzaak tot deze opmerkelijke maatregel was gekomen. Ondanks alle maatregelen die hij de afgelopen jaren in zijn winkel tegen winkeldiefstal had genomen, hadden die maatregelen niet geleid tot noemenswaardige afname daarvan. Het gevolg van de winkeldiefstallen was een verliespost van 20 procent van de

opbrengst. Het portretteren van winkeldieven bleek te werken. Het leidde tot betaling van de ontvreemde goederen, bracht rust in de winkel en leidde tot afname van het aantal winkeldiefstallen. Verder bracht de winkelier naar voren dat hij niet alleen zijn eigen belang diende, maar ook het algemeen belang. Dat algemeen belang komt hierin tot uitdrukking dat andere winkeliers in staat worden gesteld veelplegers te herkennen zodat zij vervolgens hun eigendommen kunnen beschermen. Verder is het algemeen belang gediend door de afname van het aantal winkeldiefstallen door de te verwachten generale preventie ('doe het niet!') die uitgaat van dit soort initiatieven.

Algemeen belang?

De rechter maakte korte metten met het verweer dat het algemeen belang werd gediend door de publicatie. De openbaarmaking van de foto levert eigenrichting op jegens de winkeldievegge. Eigenrichting is in ons recht niet toegestaan. Het is niet aan burgers om mogelijke verdachten openlijk te schande te zetten. Het is aan de strafrechter om te bepalen welke straf of maatregel moet worden opgelegd als de diefstal bewezen zou worden geacht. Openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak is één van de bijkomende straffen die de strafrechter kan opleggen. De onbevoegdheid om de afbeelding te openbaren speelde ook in een ander verweer dat de winkelier voerde. Hij verdedigde zich door te stellen dat de winkeldievegge impliciet toestemming had gegeven voor openbaarmaking van haar portret. Voor het winkelend publiek was immers van meet af aan duidelijk dat er videocameratoezicht was, terwijl er voorts reeds een portret van een eerdere winkeldief hing. De rechter verwierp ook deze stelling krachtig. Door de vooraankondiging van videocameratoezicht, gevolgd door het betreden van de winkel door iemand, is er weliswaar (impliciete) toestemming tot het maken van afbeeldingen. Dit is echter nog geen toestemming tot het openbaar maken daarvan.

Bijzonder belang?

Het zonder opdracht vervaardigen van portretten is geregeld in artikel 21 van de Auteurswet: het openbaar maken van een portret dat zonder opdracht van de geportretteerde is gemaakt is niet geoorloofd als een redelijk belang van de geportretteerde zich tegen de openbaarmaking verzet. Het redelijk belang om zich te verzetten tegen publicatie motiveerde de winkeldievegge door te wijzen op het diffamerende en stigmatiserende effect van de foto met de bijbehorende tekst. Het bijzondere belang van de winkelier om de afbeelding op te hangen motiveerde hij door te stellen dat andere middelen voor de bescherming van zijn eigendommen, zoals een kostbaar videobewakingssysteem en het doen van aangifte bij de politie, geen effect sorteerden, met name ook omdat de politie de zaken afdeed met politiesept. Bij de belangenafweging die volgde op beide stellingen stelde de rechter dat belanghebbenden zich via een rechtmatige weg kunnen beklagen bij het gerechtshof tegen de beslissing van de politie of het Openbaar Ministerie om sepot toe te passen (artikel 12 van het Wetboek van Strafvordering). Wanneer iemand van oordeel is dat politie en het Openbaar Ministerie onvoldoende prioriteit geven aan, dan wel onvoldoende menskracht of onvoldoende mogelijkheden hebben voor opsporing en vervolging van winkeldiefstal ligt het op zijn weg om zich tot de politiek te wenden. De belangenafweging leidde ertoe dat de winkeldievegge aan het langste eind trok. De winkelier haalde bakzeil.

Vonnis

De winkelier werd veroordeeld tot het ophangen van een tekstuele rectificatie op dezelfde plek als waar de foto had gehangen en dat gedurende de duur dat die foto daar had gehangen. De verplicht opgelegde tekst van de rectificatie luidde als volgt:

“De voorzieningenrechter heeft in haar vonnis van 26 augustus 2004 geoordeeld dat ik door op deze plaats de foto van een 79-jarige vrouw op te hangen met daarbij de tekst ‘deze vrouw heeft

hier gestolen' onrechtmatig jegens deze vrouw heb gehandeld, omdat het in strijd is met de wet. De voorzieningenrechter heeft mij veroordeeld deze tekst gedurende vier dagen op te hangen." Boven deze tekst moet het woord 'rectificatie' worden afgedrukt. Verder gebood de rechter dat de winkelier de nog in zijn bezit zijnde kopieën van de vrouw vernietigde. Vanwege de enorme aandacht in de media vond de rechter het niet nodig om de winkelier te gebieden dat hij rectificaties plaatste in Het Parool en De Telegraaf. De pers had uitgebreid verslag gedaan van de zitting en aannemelijk was dat de pers ook verslag zou doen van de uitspraak.

Openbaarmaking

Het verweer van de winkelier dat hij handelde in het algemeen belang ging dus niet op. Voor situaties waarin het algemeen belang is gediend met publicatie van foto's van verdachten of veroordeelden is artikel 22 van de Auteurswet geschreven. In dit artikel is bepaald dat afbeeldingen van welke aard ook openlijk mogen worden tentoongesteld en verspreid door of vanwege justitie, mits dit in het belang is van de openbare veiligheid of ter opsporing van strafbare feiten. Justitie publiceert alleen foto's van verdachten van wie niet bekend is wie het zijn. Door publicatie wordt de bevolking gevraagd mee te helpen bij het vaststellen van de identiteit. Een publicatie van een foto van een verdachte in het belang van de openbare veiligheid kan voorkomen bij veelplegers die zich buitengewoon agressief plegen te gedragen als winkel- of beveiligingspersoneel overgaat tot aanhouding na ontdekking op heterdaad van een strafbaar feit. Ontvangers van zo'n foto wordt ontraden om de verdachte aan te houden, maar zich te beperken tot het zo goed mogelijk registreren wat de verdachte heeft gedaan en vervolgens de politie te bellen.

Verblijfsontzegging

Wat had de winkelier wel kunnen doen met de afbeeldingen van de winkeldievegge? Om te beginnen had hij aan de vrouw een verblijfsontzegging kunnen uitreiken. Dat is een schriftelijke mededeling van de winkelier dat zij niet meer welkom is in zijn zaak. Om toekomstige herkenning door personeelsleden of beveiligingsmedewerkers mogelijk te maken, is het toegestaan dat een afbeelding van de vrouw aan de verblijfsontzegging wordt geniet. Zolang de verblijfsontzegging met afbeelding niet zichtbaar voor publiek in de zaak hangt, is er niets aan de hand.